

รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย*

SANGHA ADMINISTRATION FORM OF THE SANGHA IN LOEI PROVINCE

พระรุ่งโรจน์ รตนวณโณ (ศรีเสริม)

Phra Rungroj Rathanawanno (Sreeserm)

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรธ มหาวชิราลัยมหาพุทธมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ขอนแก่น ประเทศไทย

Graduate School Wachirajanavarorod, Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Khon Kaen, Thailand

Corresponding author E-mail: noorungroj2020@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย การบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย และนำเสนอองค์ความรู้จากการบูรณาการฯ เป็นการวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ คณะสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา จำนวน 21 รูป/คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารคณะสงฆ์ไทยเริ่มชัดเจนตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีตำแหน่งสูงสุด คือ สมเด็จพระสังฆราช ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 และพัฒนาต่อเนื่องจนถึงรัชกาลที่ 10 ที่ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ทำให้โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับระบบราชการ และยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาควบคู่กับการปรับตัวตามยุคสมัยปัจจุบัน การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีแนวปฏิบัติเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ คือ ธรรมวินัย กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม ส่งผลให้กิจการคณะสงฆ์เป็นระบบและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย ประกอบกับหลักทางพระพุทธศาสนา มีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ 1) หลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทและเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ 2) หลักพระธรรมวินัย เป็นรากฐานการปกครองคณะสงฆ์ ช่วยเสริมคุณธรรม แก้ปัญหา และสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และ 3) หลักการพัฒนาแบบองค์รวม ผสานทุกด้านเพื่อความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา และบทบาทสงฆ์ในสังคม องค์ความรู้ที่ได้ คือ PPH Model เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์

คำสำคัญ: การบริหาร, การปกครองคณะสงฆ์, กิจการคณะสงฆ์, คณะสงฆ์จังหวัดเลย

Abstract

This research was aimed to study the administration of the Thai Sangha, the administration of the Sangha in Loei Province, integrate a model for the administration of the Sangha in Loei Province, and present the knowledge base derived from this integration. The research was qualitative. The key informants included 21 members of the Sangha and Buddhist experts, purposively selected. The tool used for data collection was the in-depth interview, and the data were analyzed descriptively. The research revealed that the administration of the Thai Sangha became clearly structured during

*Received August 28, 2025; Revised September 22, 2025; Accepted October 2, 2025

the Sukhothai period, with the highest position being the Supreme Patriarch. Later, during the reign of King Rama V, the Sangha Act of 1902 was enacted and continuously developed until the reign of King Rama X, when the Sangha Act of 1962 and its amendments were improved. This aligned the Sangha's administrative structure with the governmental system while preserving the unique identity of Buddhism and adapting to modern times. The administration of the Sangha in Loei Province was guided by a set of practices designed to ensure its efficiency under the Dharma-Vinaya, laws, regulations, and orders from the Sangha Supreme Council. This resulted in the systematic and continuous development of the Sangha's affairs. The integration of a model for the administration of the Sangha in Loei Province with Buddhist principles involved three key tenets: 1) The principle of participation, which provided an opportunity for all sectors to play a role and be systematically connected; 2) The principle of Dharma-Vinaya, which served as the foundation for Sangha governance, reinforcing virtues, solving problems, and aligning with contemporary society; and 3) The principle of holistic development, which integrated all aspects for the sustainability of Buddhism and the role of the Sangha in society. The knowledge base derived from this study was the PPH Model, which was developed to achieve maximum efficiency and effectiveness in Sangha administration.

Keywords: Administration, Sangha Governance, Sangha Affairs, Loei Provincial Sangha

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้ง “พุทธบริษัท 4” อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เพื่อเป็นกลุ่มศาสนิกชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยวางระบบการบริหารจัดการสังคมสงฆ์ผ่านหลัก พระธรรมวินัย ซึ่งถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการดำเนินกิจกรรมในหมู่สงฆ์ และเป็นระบบการจัดองค์กรที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันและสร้างประโยชน์ได้เต็มที่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562) สังคมสงฆ์จึงไม่ใช่เพียงการรวมตัวของนักบวช หากแต่เป็นสถาบันที่มีการบริหารจัดการภายในตนเองอย่างเป็นระบบตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งพัฒนามาสู่การจัดระเบียบคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน (ธรรมปพร หงษ์ทอง, 2564) การบริหารกิจการคณะสงฆ์สามารถเชื่อมโยงแนวคิดการบริหารสมัยใหม่เข้ากับหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการวางแผน การจัดการองค์กร ภาวะผู้นำ และการควบคุมงานให้สอดคล้องกับหลักธรรมวินัยและกฎหมาย คณะสงฆ์จึงไม่เพียงต้องการประสิทธิภาพเชิงการจัดการ แต่ยังต้องยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม เช่น อิทธิบาท 4 และสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น ที่จะช่วยให้การบริหารเกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสร้างความไว้วางใจต่อสังคม การผสมผสานการบริหารทั้งสองมิติยังนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านศาสนาและสังคม (พระครูสมุห์ไพฑูรย์ พนมสวาย และคณะ, 2562) ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้คณะสงฆ์ไทยมีการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบัน

ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลาง ร่วมกับการสนับสนุนของภาครัฐผ่านกฎหมาย นับตั้งแต่ตามพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์ ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 พัฒนาเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ อาทิ การปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรกลางกำกับดูแล และมีพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินงานในพื้นที่ (กรมการศาสนา, 2561) เช่น คณะสงฆ์จังหวัดเลยเป็นหน่วยงานระดับภูมิภาคที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมที่มีความซับซ้อน

มากขึ้นจึงต้องมีระบบบริหารจัดการที่สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและบทบาทของสงฆ์ในชุมชน (ประวิทย์ วิรัชบัณฑิต, 2564)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย ยึดตามกฎหมายเถรสมาคม และได้เพิ่มการบริหารด้านวิเทศสัมพันธ์เป็นด้าน 7 (คณะสงฆ์จังหวัดเลย, 2565) อีกส่วนหนึ่ง มีการดำเนินงานครอบคลุมทุกด้าน จนเกิดเป็นระบบการบริหารที่มั่นคง และเกิดการพัฒนาดำเนินอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการศึกษามีโรงเรียนพระปริยัติธรรม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ทำหน้าที่สร้างบุคคลให้มีคุณภาพด้วยหลักการสมัยใหม่ประกอบหลักทางพระพุทธศาสนา และมีการสร้างวัดที่สวยงามเพื่อสร้างแรงดึงดูดให้คนทั่วไปเข้าวัดและได้ทัศนศึกษาเกิดการเรียนรู้พระธรรม เช่น วัดป่าห้วยลาด วัดสมเด็จภูเรือ และมีปณิธานบุคคลที่มีชื่อเสียงด้านการปฏิบัติและการเผยแผ่ เช่น หลวงปู่ชอบ ฐานสโม (ชอบ ฐานสโม) เมื่อมีวัดและพระภิกษุมาย่อมเกิดกฎระเบียบมากขึ้นเพื่อควบคุมและพัฒนาไปพร้อมกัน จะเห็นได้จากวัดที่มีพระภิกษุ อุบาสกและอุบาสิกาจำนวนมาก และการก้าวหน้าของการสื่อสารและเทคโนโลยี เกิดการสอนธรรมออนไลน์ ประชุมออนไลน์ สัมมนาทางออนไลน์ เป็นต้น ประกอบกับมีการออกกฎระเบียบจากมหาเถรสมาคมอย่างต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เน้นวัตถุนิยมเป็นหลัก รูปแบบการบริหารจึงมีการปรับให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลยยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบในภาพรวมที่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย เพื่อวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่น ๆ รวมถึงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรสงฆ์ในระดับภูมิภาคให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย
2. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย
3. เพื่อบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะและคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยและการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย เบื้องต้นเป็นการรวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิด้านการบริหารคณะสงฆ์จากพระไตรปิฎก และข้อมูลด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยและคณะสงฆ์จังหวัดเลยจากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ เอกสาร งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่งของมหาเถรสมาคม รวมถึงการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่คัดเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกจากคณะสงฆ์ทั้ง 2 นิกาย คือ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จากผู้บริหารสูงสุด ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด รวม 4 รูป เจ้าคณะอำเภอ ที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 10 ปี จำนวน 4 รูป เจ้าคณะอำเภอ ที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 4 รูป เจ้าคณะตำบล ที่ดำรงตำแหน่ง 5 ปี ขึ้นไป จำนวน 4 รูป เจ้าอาวาส ที่ดำรงตำแหน่ง 10 ปี ขึ้นไป ที่ไม่ได้เป็นเจ้าคณะผู้ปกครอง จำนวน 2 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน รวมเป็น 21 รูป/คน เน้นการศึกษา 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านวิเทศสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลยเป็นกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 ร่วมกับการติดตามความก้าวหน้า (Progress Report of the Dissertation) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยมุ่งศึกษาการเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ การค้นหาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประกอบในการบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยอิงจากข้อมูลสังเคราะห์ที่ได้ในระยะเวลาที่ 1 และ 2 การตรวจสอบและกลั่นกรองรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ทำหน้าที่ตรวจสอบการบูรณาการรูปแบบที่เสนอ โดยใช้เกณฑ์ด้านความถูกต้อง (Validity) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Usefulness) เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ต้องเป็นนักวิชาการที่มีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ หรือรองศาสตราจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ปรัชญา รัฐศาสตร์ หรือการปกครอง โดยใช้แบบประเมินเชิงพรรณนาและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย ที่ออกมาเป็นรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ผลการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย การบริหารคณะสงฆ์ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพุทธกาลยึดพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงการบริหารคณะสงฆ์ไทย ในยุคต้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งคณะสงฆ์ออกเป็นฝ่ายคามวาสีและวนวาสี และมีการแต่งตั้งตำแหน่งสังฆราชและปูครู ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้นำระเบียบการปกครองเดิมมาใช้ พร้อมทั้งเพิ่ม “คณะป่าแก้ว” เข้ามาอีกหนึ่งคณะ ทำให้คณะสงฆ์แบ่งออกเป็น 3 คณะ โดยมีลำดับชั้นการปกครองที่ชัดเจน ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราชสังฆราช และพระครู ในยุคกลาง ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราชทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาโดยยึดรูปแบบเดิมจากสมัยอยุธยา และแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช จำนวน 3 รูป กระทั่งเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ได้มีการปฏิรูปคณะสงฆ์ครั้งใหญ่ โดยออกกฎหมายคณะสงฆ์ถึง 10 ฉบับ และแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น 3 คณะ ได้แก่ คณะเหนือ คณะใต้ และคณะอรุณวาสี ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ได้เพิ่ม “คณะกลาง” และ พ.ศ. 2376 ก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นในรัชกาลที่ 4 เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - 5 ทรงจัดระเบียบคณะสงฆ์ใหม่ให้มีเอกภาพทางการบริหาร จนเกิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ต่อมาในรัชกาลที่ 6 - 7 ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับระบบราชการ โดยมีการแต่งตั้ง เจ้าคณะภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และเจ้าอาวาส เกิดจากรัชกาลที่ 5 ทรงตรา “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445” จัดระเบียบสงฆ์ทั่วประเทศ ส่วนในรัชกาลที่ 9 ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และมีการปรับปรุงอีกครั้งใน พ.ศ. 2535 โดยเปลี่ยนระบบการบริหารจาก “สังฆสภา” มาเป็น “มหาเถรสมาคม” ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดใน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในยุคปัจจุบันภายใต้รัชกาลที่ 10 ได้ปรับปรุงการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ปรับระบบการปกครองให้สอดคล้องกับระบบราชการมากขึ้น โดยยังคง มหาเถรสมาคมไว้เป็นองค์กรสูงสุดในการบริหาร พร้อมทั้งมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยสนับสนุนภารกิจอย่างเป็นระบบ โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีเจ้าคณะภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และเจ้าอาวาส ทำหน้าที่กำกับดูแล

ในพื้นที่ ขณะที่มีมหาเถรสมาคมมีอำนาจสูงสุดใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านนิติบัญญัติ (ออกกฎและข้อบังคับของคณะสงฆ์) ด้านบริหาร (จัดการและกำกับกิจการของคณะสงฆ์) และด้านตุลาการ (พิจารณาคดีเกี่ยวกับพระวินัย) การบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันครอบคลุมภารกิจสำคัญ 6 ด้านหลัก ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยที่มุ่งเน้นการธำรงไว้ซึ่งหลักธรรมวินัย การสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ผลการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายใต้กรอบพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ และแนวนโยบายของมหาเถรสมาคม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ ในระดับจังหวัดนั้น คณะสงฆ์จังหวัดเลยมีการจัดโครงสร้างการบริหารแบบลำดับขั้น ตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสวัด ซึ่งทำหน้าที่ครอบคลุมทั้งด้าน การปกครอง การเผยแผ่ศาสนา การส่งเสริมการศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และวิเทศสัมพันธ์ โดยมี การประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลยและหน่วยงานราชการในพื้นที่อย่างใกล้ชิด บริบทเฉพาะของจังหวัดเลยที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน และวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหลายแห่ง ทำให้รูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ต้องอาศัย ความยืดหยุ่นและความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ คณะสงฆ์จังหวัดเลยจึงเน้นการบูรณาการภารกิจทั้ง 7 ด้าน ซึ่งการบริหารเพิ่มจากกฎหมายมหาเถรสมาคมมา 1 ด้าน คือ ด้านวิเทศสัมพันธ์ โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลางของการบริหาร ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม นอกจากนี้ คณะสงฆ์จังหวัดเลยยังมีวัดป่าจำนวนมากซึ่งเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรมตามแนวธรรมาสนี ขณะเดียวกันวัดในเขตเมืองและชุมชนก็มีบทบาทสำคัญในการอบรมประชาชน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบของคามวาสี ส่งผลให้รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนี้มีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานระหว่างการดำรงความเคร่งครัดตามพระวินัยกับการปรับใช้หลักธรรมมาภิบาลและการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมในการบริหารกิจการของวัดและองค์กรคณะสงฆ์โดยรวม

การบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย ด้านการปกครอง ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลยดำเนินไปตามระเบียบมหาเถรสมาคมอย่างเป็นระบบ โปร่งใส แต่ยังมีบางจุดที่ขาด ความสมดุลและเกิดความล่าช้า จุดแข็ง คือ ความสามัคคีของคณะสงฆ์และโครงสร้างที่ชัดเจน แต่ยังมีจุดอ่อนเรื่องประสานงานและปรับตัวต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลงช้า โอกาสในการพัฒนา คือ การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยบริหาร ขณะที่อุปสรรคหลักคือ ขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณ แนวทางเปลี่ยนแปลงควรเน้นการอบรม พัฒนาระบบ IT และปรับปรุงระบบคัดกรองผู้บวชให้มีมาตรฐานมากขึ้น ด้านศาสนศึกษา การศึกษาพระภิกษุ-สามเณรมีการพัฒนา แต่ยังขาดบุคลากร ขณะที่จุดแข็ง คือ บุคลากรที่มีความรู้และการสนับสนุนทุนการศึกษา แต่จำนวนผู้เรียนลดลงและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษา แนวทางการเปลี่ยนแปลงควรเน้นการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์และการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดมีโครงการช่วยเหลือเด็กยากจนและสนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความร่วมมือจากชุมชนและองค์กรท้องถิ่น จุดแข็ง คือ การระดมทุนจากศรัทธาและการช่วยเหลือจากพระสงฆ์ในหลายวัด แต่ยังมีจุดอ่อนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงและขาดระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาในอนาคตควรเน้นการสร้างเครือข่ายและพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีความต่อเนื่องและครอบคลุม ด้านการเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดเลยมีการใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์เผยแผ่ธรรมะอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีขาดความร่วมมือในบางกรณีและการเข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุ การเผยแผ่มีจุดแข็งจากการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และเนื้อหาธรรมะที่เข้าใจง่าย แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี การพัฒนาและขยายช่องทางสื่อดิจิทัลเป็นโอกาสสำคัญในการเผยแผ่ศาสนา

ในอนาคต ด้านสาธารณูปการ วัดปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก และบูรณะเสนาสนะอย่างต่อเนื่อง โดยมีการสนับสนุนจากชุมชนและคณะสงฆ์ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังมีปัญหาการพัฒนาไม่สอดคล้องกับแผนระยะยาว และขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การสนับสนุนจากชุมชนและผู้บริจาคที่ต่อเนื่อง พร้อมทั้งผู้นำทางศาสนาและจิตอาสาช่วยในการพัฒนา อย่างไรก็ตามงบประมาณและทรัพยากรยังจำกัด บางวัดยังขาดการพัฒนาเสนาสนะที่เหมาะสม ด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดเป็นศูนย์กลางการรับบริจาคและช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน พร้อมกับการให้ทุนการศึกษาและสร้างที่พักพิงสำหรับผู้ยากไร้ แต่ยังมีปัญหาการจัดการและระบบรับมือเหตุการณ์ที่ยังไม่เป็นมาตรฐาน จุดแข็ง คือ เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งและการสนับสนุนจากประชาชน ข้อจำกัด คือ การขาดการฝึกอบรมระบบรับมือเหตุการณ์และงบประมาณที่จำกัด และด้านด้านวิเทศสัมพันธ์ พระภิกษุมีการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ แต่ขาดการสนับสนุนและงบประมาณอย่างเพียงพอ จุดแข็ง คือ การเปิดรับการเรียนรู้จากนานาชาติ แต่ยังขาดทักษะด้านภาษาและงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมเหล่านี้ โอกาสอยู่ที่การใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากข้อมูลข้างต้น สามารถบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้หลักการสำคัญ 3 ประการ คือ 1) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) 2) หลักธรรมวินัย (Principles of Monastic Discipline) และ 3) การพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) เรียกว่า PPH Model ซึ่งจะก่อให้เกิดมิติด้านโครงสร้างและการจัดการ และมีมิติด้านสังคมและการบริการชุมชน ช่วยทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลยสามารถเชื่อมโยงทั้งมิติการบริหารเชิงพุทธ และการบริหารสมัยใหม่ รวมถึงการบริการสังคมเชิงคุณธรรมได้อย่างกลมกลืนและยั่งยืน ซึ่งกระบวนการที่จะนำไปใช้ เช่น ระดมทุนเพื่อซ่อมแซมศาลาการเปรียญ ควรเริ่มต้นจากคณะสงฆ์รวมถึงเจ้าอาวาส ใช้รูปแบบ PPH Model ประชุมทำความเข้าใจในหลักการสำคัญและมีการอภิปรายแสดงความคิดเห็น มีข้อตกลงร่วมกัน นำไปสู่การดำเนินการ มีการรายงานผล และปรับปรุงผลการดำเนินการ ซึ่งเป็นการแสวงหาวิธีการร่วมกัน และรับผลร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเลยตั้งแต่เรื่องเล็กจนถึงเรื่องใหญ่

อภิปรายผล

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยสามารถดำเนินมาอย่างยั่งยืนได้ เพราะพระภิกษุและคณะสงฆ์ยึดมั่นในพระธรรมวินัย ทำให้ชาวพุทธเกิดความศรัทธาและพร้อมสนับสนุนกิจการในทุกด้าน อีกทั้งยังมีกฎหมายที่ช่วยส่งเสริมการบริหาร จึงเกิดเป็นระบบและมีผลเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศ นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ยังช่วยให้การบริหาร เช่น ด้านการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักธรรมสวดกัมมัฏฐาน รวมถึงด้านอื่นด้วย อย่างไรก็ตามการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้มีอำนาจ บทบาท หน้าที่ โดยตรงตามพุทธาณุญาต คือ คณะสงฆ์ ดังนั้น คณะสงฆ์จึงควรเน้นคุณภาพของพระภิกษุให้มากเพราะเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และปรับการบริหารให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก สอดคล้องกับ พระมหาจันทน์ สิริวัฒน (ผมไผ่) และคณะ กล่าวว่า การที่พระสังฆาธิการจะทำการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบเดิม สามารถทำได้แต่อาจจะทำให้งานพระพุทธศาสนาไม่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ การปรับตัวของพระสังฆาธิการในการนำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์มาใช้แต่จะดำเนินการอย่างไรให้รู้เท่าเข้าใจ เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก จึงจำเป็นต้องมีการปรับกลยุทธ์โดยประยุกต์หลักการหรือ แนวทางของพระพุทธเจ้าซึ่งได้วางหลักการบริหารไว้อย่างชัดเจน และละมุนละม่อมนำมาใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย และหลักการบริหารที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อจะได้นำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ไปปฏิบัติได้อย่างรวดเร็วและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (พระมหาจันทน์ สิริวัฒน (ผมไผ่) และคณะ, 2564)

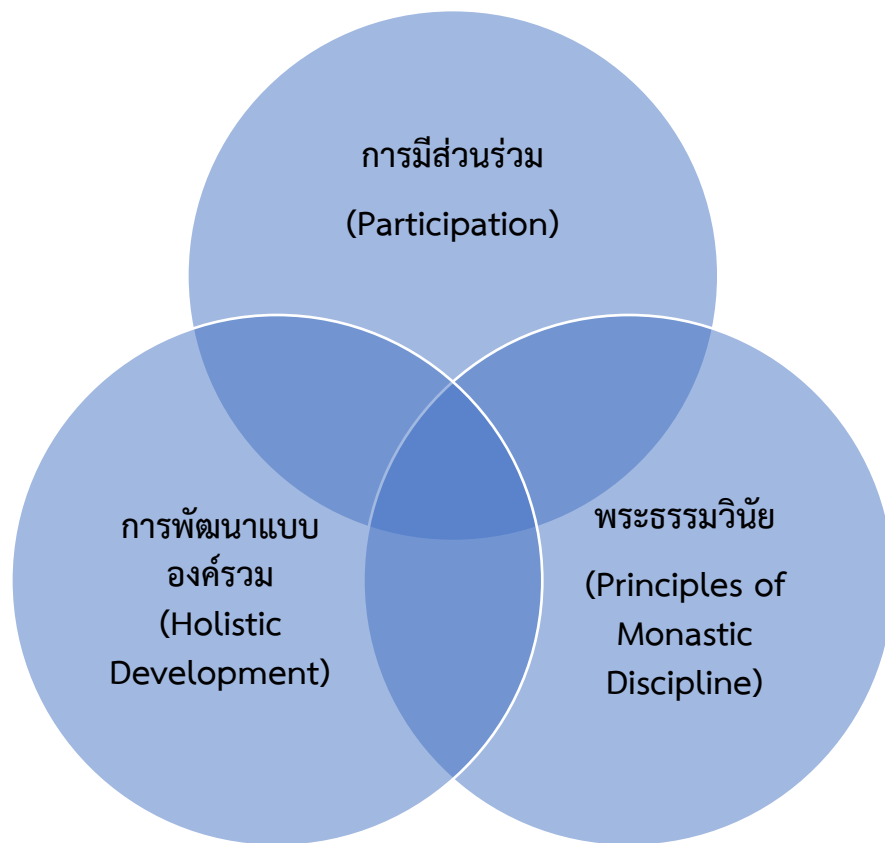
การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลยดำเนินงานตามพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาชน ซึ่งเกิดการพัฒนา มาได้จนถึงปัจจุบันเพราะความสามัคคีของคณะสงฆ์ และการสนับสนุนจากภาครัฐและประชาชนชาวพุทธ และมีกฎหมายที่คุ้มครองอย่างดี แต่ก็มีพระภิกษุและชาวพุทธที่สร้างความเสื่อมเสียให้กับพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ ซึ่งก็เป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่มีใครทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมได้ถ้าคณะสงฆ์และชาวพุทธยังยึดมั่นปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย และช่วยกันปกป้อง สอดคล้องกับ ญัตติพร จินดาสวัสดิ์ กล่าวว่า การที่มีพระสงฆ์ละเมิดพระธรรมวินัยเกิดขึ้นบ่อย ๆ นั้น สาเหตุไม่ได้เกิดมาจากการปกครองของคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม แต่สาเหตุเกิดมาจาก ตัวพระสงฆ์เองและสังคมรอบข้างที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นสิ่งดึงดูดมากกว่าพระธรรมวินัย ประกอบกับพื้นฐานและจิตใจของพระสงฆ์ที่แตกต่างกันและวัตถุประสงค์ที่เข้ามาบวชแตกต่างกัน ถึงแม้ว่ามหาเถรสมาคมจะมีวิธีการบริหารจัดการอย่างเข้มงวดเพียงใด แต่ก็คงจะไม่สามารถที่จะห้ามปรามกับสภาวะจิตใจของ มนุษย์ได้ (ญัตติพร จินดาสวัสดิ์, 2558)

การบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความเปลี่ยนแปลง ของสังคมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น การใช้ PPH Model คือ หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักธรรมวินัย (Principles of Monastic Discipline) และการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) และ คณะสงฆ์จังหวัดเลยมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แม้ทุกอย่างจะเปลี่ยนแปลงไป ต้องยึดและปฏิบัติตาม พระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะถือเป็นศาสนาแทนพระพุทธองค์ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือจัดการบริหารภายในองค์กร ที่สำคัญ และให้ใช้กฎ ระเบียบ หลักการอื่นเป็นตัวเสริม ซึ่งต้องมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ถ้าทำได้อย่างนี้จะทำให้ พระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์ต่อสังคมไปอย่างยาวนาน ซึ่งต้องมีการบังคับใช้ให้เข้มข้น สอดคล้องกับ พระศรีสัง ญาณมุนี (สุมินทร ยติโกโร) กล่าวว่า แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ควรสอดคล้องและเอาจริงต่อการลงโทษ ตามพระธรรมวินัยและการบังคับใช้กฎ คำสั่ง ระเบียบ กติกาต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัดและจริงจัง หากเหนือกว่าอำนาจหน้าที่ของตน ก็ควรส่งเรื่องให้ผู้บริหารที่สูงกว่าดูแลหรือวินิจัยลงโทษ เพื่อเป็นการป้องปราม หรือขจัดพาลภิกษุให้ออกไปจากศาสนา และควรมีแผนในการขออุปสมบทอย่างเข้มงวดด้วย (พระศรีสังญาณมุนี (สุมินทร ยติโกโร), 2561)

แนวโน้มการบริหารอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนมากที่สุด คือ การใช้เทคโนโลยีในการประชุมพระสังฆาธิการ และการสื่อสารระหว่างวัด หรือระหว่างเจ้าคณะผู้ปกครอง และการติดต่อประสานงานกับชุมชน คณะสงฆ์ จึงต้อง ปรับตัวให้ทันสมัยกับเรื่องดิจิทัลไม่ว่าจะเรื่องใด โดยเฉพาะด้านการปกครอง ซึ่งจะช่วยให้ง่ายและรวดเร็วใน การสั่งการ การทำฐานข้อมูลกลางของคณะสงฆ์ด้วย สอดคล้องกับ พระครูสุตานุยุต (บัณฑิต สุนาโค) กล่าวว่า การพัฒนาเทคโนโลยีและการสื่อสารสามารถส่งเสริมการทำงานของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในกระบวนการบริหารและการติดตามผลการดำเนินงาน เช่น การประชุมออนไลน์ การส่งข้อมูลผ่านระบบดิจิทัล หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมและ การตรวจสอบที่โปร่งใส (พระครูสุตานุยุต (บัณฑิต สุนาโค), 2560) ดังนั้น การบูรณาการรูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ จึงควรปรับเปลี่ยนให้ทันกับยุคโลกาภิวัตน์ โดยควรเกิดจากคณะสงฆ์ทุกระดับนับตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไปจนถึง ผู้ปกครองสูงสุดของประเทศมาวางแผน แสวงหาวิธีการ และทำเป็นข้อตกลงแล้วปฏิบัติร่วมกัน เพื่อการบริหาร ที่ทันสมัย

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ ทำให้พบองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถเขียนเป็นโมเดล ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย (PPH Model)

จากการบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลยได้ออกมาเป็นรูปแบบที่เรียกว่า PPH Model สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การมีส่วนร่วม (Participation) กระบวนการมีส่วนร่วม มีจุดร่วมสำคัญที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ โดยเน้น “การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม” ในส่วนการวางแผน การทำงานเป็นทีม โดยใช้เทคโนโลยี และเครือข่าย เข้ามาสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และผลลัพธ์ที่ดี เพื่อทำงานร่วมกันด้านการประเมินปัญหา สาเหตุ และเครื่องมือในการแสวงหาทางออก ทั้งนี้ต้องยึดหลักธรรมวินัย การเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและการพัฒนาเครือข่ายเพื่อความร่วมมือด้วย

พระธรรมวินัย (Principles of Monastic Discipline) กระบวนการทางพระธรรมวินัย เป็น การบริหารตามหลักศีล พุทธพจน์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎ ระเบียบอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ยึดตามหลักพระธรรมวินัยและกฎกติกาที่กำหนดขึ้นจะช่วยให้เกิดระเบียบ ความสงบ และความมั่นคงในกิจการคณะสงฆ์ ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงการบริหารให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน

การพัฒนาแบบองค์รวม(Holistic Development) กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม ยึดหลักวิชาการ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แล้วบูรณาการทุกอย่างให้เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติ แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ เปรียบเสมือนกลไกที่ทำงานประสานกันอย่างเป็นองค์รวม การบริหารแบบนี้จึงไม่แยกส่วน แต่ผสานองค์ความรู้ (ศาสนศึกษา) จริยธรรม (ธรรมวินัย) การบริหารจัดการ (การปกครอง) การเข้าถึงสังคม (การเผยแผ่-การสงเคราะห์) และ การเปิดสู่โลกภายนอก (การวิเทศสัมพันธ์) เข้าด้วยกัน ก็จะได้รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลยแบบบูรณาการความร่วมมือเพื่อประสิทธิผลที่ดี

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการสำคัญในการบริหาร และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามบริบทของแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดในการบริหาร โดยเฉพาะในยุครัตนโกสินทร์ตอนปลาย มีการตรากฎหมายคณะสงฆ์และปฏิรูประบบโครงสร้างบริหารให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับระบบราชการ ส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย เป็นกรณีตัวอย่างของการปรับใช้แนวทางดังกล่าวในระดับภูมิภาค โดยมีการจัดโครงสร้างการบริหารแบบลำดับขั้น ซึ่งดำเนินงานใน 7 ด้าน ได้แก่ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์ และ 7) วิเทศสัมพันธ์ ทั้งนี้ การบริหารภายใต้บริบทภูมิประเทศของจังหวัดเลยซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขาสลับซับซ้อน ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องมีความยืดหยุ่น และให้ความสำคัญกับความร่วมมือจากชุมชนและภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงลึก คณะสงฆ์จังหวัดเลย มีจุดแข็งหลายประการ ได้แก่ ความสามัคคีในคณะสงฆ์ โครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน และการใช้เทคโนโลยีบางด้านเพื่อส่งเสริมการบริหาร แต่ก็ยังพบข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญ เช่น การประสานงานล่าช้า ขาดแคลนบุคลากร งบประมาณจำกัด และขาดการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างทันทั่วทั้งที่ จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การบูรณาการรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้แนวคิดหลัก 3 ประการ คือ หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักพระธรรมวินัย (Principles of Monastic Discipline) และการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) ซึ่งรวมเรียกว่า “PPH Model” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลาง และการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้านอย่างบูรณาการ จึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดควรนำรูปแบบ PPH Model ไปปฏิบัติ ดังนี้ 1.1) ส่งเสริมการบริหารงานแบบบูรณาการ คณะสงฆ์ควรพัฒนาและปรับปรุงระบบการบริหารที่เชื่อมโยงทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และเจ้าอาวาส ให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยและกฎหมาย 1.2) การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ เช่น การฝึกอบรมพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เชี่ยวชาญ และ 1.3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนด้านการดำเนินงานแทนคณะสงฆ์หรือเพื่อสนับสนุนคณะสงฆ์ 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย มีประเด็นที่ควรจะต้องทำดังนี้ 2.1) การพัฒนารูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ไทยแบบองค์รวม: การบูรณาการความคิดเห็นของภาคีเครือข่ายและแนวโน้มโลก 2.2) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรภายนอกในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 2.3) บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ไทย: แนวทางการจัดการสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2561). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- คณะสงฆ์จังหวัดเลย. (2565). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2565. เลย: สํารวยก๊อปปี้บ้านใหม่.
- ณัฐฐาพร จินดาสวัสดิ์. (2558). การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา มหาเถรสมาคม. ใน สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการสาธารณะ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธรรมปพร หงษ์ทอง. (2564). การบริหารองค์กรพระสงฆ์ไทยตามแนวพุทธกาล. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 5(1), 31-44.
- ประวิทย์ วิรัชบัณฑิต. (2564). บทบาทคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล. วารสารพุทธสังคมวิทยา, 11(2), 1-15.

- พระครูสมุห์ไพฑูรย์ พนมสวย และคณะ. (2562). การบริหารสมัยใหม่กับการบริหารเชิงพุทธศาสตร์. วารสาร มจร ตรีภุชชัยปริทรรศน์, 3(2), 119-131.
- พระครูสุตานุยุต (บัณฑิต สุนาโค). (2560). รูปแบบการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาจันทน์ สิริวัฒน (ผมไผ่) และคณะ. (2564). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21. Journal of Modern Learning Development, 6(6), 371-383.
- พระศรีสัจญาณมณี (สุมินทร ยติโกโร). (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). รายงานการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.